

Nr 91

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrade bestämmelser om värnpliktslån m. m.; given Stockholms slott den 4 mars 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogat förslag till förordning om upphävande av förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824) om värnpliktslån, *dels ock* bifalla de övriga förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

/Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att värnpliktslån ur värnpliktslånefonden icke vidare skall utgå till avgånget fast anställt manskap och vissa under militärtjänstgöring skadade. Däremot förutsättes att värnpliktslån tills vidare skall utgå till befälsutbildade värnpliktiga. Förvaltningen av värnpliktslånen föreslås skola överföras till riksbanken. I övrigt föreslås, bland annat, att värnpliktslån ur fonden för låneunderstöd icke vidare skall utgå.

F ö r s l a g
till
F ö r o r d n i n g
om upphävande av förordningen den 31 augusti 1940
(nr 824) om värnpliktslån

Härmed förordnas att förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824) om värnpliktslån skall upphöra att gälla med utgången av juni månad 1960; dock att i fråga om redan beviljade lån bestämmelserna i 8, 14—16 §§ alltjämt skola äga tillämpning, varvid frågor som där avses skola handläggas av riksbanken.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 mars 1960.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, af GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans-, ecklesiastik-, inrikes- och civildepartementen fråga om ändring av nuvarande bestämmelser rörande värnpliktslån m. m. och anför därvid följande.

1954 års värnpliktsavlöningsutredning¹ har den 28 december 1959 framlagt förslag rörande värnpliktslån. Över förslaget har efter remiss följande myndigheter och sammanslutningar yttrat sig, nämligen överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, försvarets civilförvaltning, försvarets socialbyrå, försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd, arbetsmarknadsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, statskontoret, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län, garantilånenämnden, studiehjälpsnämnden, studiesociala utredningen, 1956 års försvarsförvaltningsakkunniga, fullmäktige i riksbanken, Sveriges förenade studentkårer, försvarsväsendets underbefälsförbund, Sveriges akademikers centralorganisation, svenska reservunderofficersförbundet, värnpliktiga underofficerares riksförbund, centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden, värnpliktiga officerares riksförbund och tjänstemännens centralorganisation.

I det följande redogör jag för huvuddragen av nuvarande bestämmelser om värnpliktslån, för tidigare framlagda förslag till förändringar samt för utredningens förslag och däröver avgivna yttranden. Slutligen redovisar jag mina egna synpunkter och förslag.

Nuvarande bestämmelser om värnpliktslån

Vid 1940 års urtima riksdag (prop. 16; rskr 29) beslöts, att särskilda värnpliktslån skulle kunna utlämnas till sådana värnpliktiga, vilka till

---

¹ T.f. expeditionschefen G. Söderberg, ordförande, numera byråchefen U. S. Rosenblad ledamoten av riksdagens första kammare, numera talmannen G. V. Sundelin samt ledamoten av riksdagens andra kammare M. G. Gustafsson.

följd av längre tids beredskapsinkallelse fått sin ekonomi väsentligt försämrad. Frågan om lånerörelsens finansiering avgjordes vid påföljande års riksdag, då beslut fattades om att för ändamålet erforderliga medel skulle anvisas såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd.

Bestämmelser om låneverksamheten återfinnes i förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824) med däri sedermera vidtagna ändringar. Nämda bestämmelser innebär i huvudsak följande.

Värnpliktig som inkallats till beredskapstjänstgöring kan av statsmedel beviljas värnpliktslån under följande allmänna förutsättningar. Sökanden skall till följd av värnplikstjänstgöringen ha råkat i svårigheter av ekonomisk art, vilka kan befaras äventyra hans möjligheter att efter avslutad tjänstgöring fullfölja påbörjad yrkesutbildning eller vinna utkomst i det yrke eller den näring varav han före inkallelsen haft sin bärgning eller vilka eljest innebär en avsevärd rubbning av hans ekonomi. Sökanden skall vidare ha gjort vad på honom skäligen ankommit för att avvärja svårigheterna samt måste antagas vara ur stånd att utan hjälp av värnpliktslån inom skälig tid övervinna svårigheterna.

Värnpliktslån må beviljas med lägst 200 och högst 5 000 kronor, är räntefritt samt må utlämnas utan säkerhet, ehuru sådan kan föreskrivas. Värnpliktslån skall i sin helhet vara återbetalat senast inom tio år, dock må amorteringstiden förlängas med ytterligare fem år för lån beviljade före den 1 juli 1946.

Värnpliktslånens förvaltning handhas under statskontorets överinseende av länsstyrelserna medan låneverksamheten i övrigt handhas av försvarets socialbyrå.

Länsstyrelse må uppsäga värnpliktslån, därest låntagaren lämnat oriktiga uppgifter eller visat försumlighet i fråga om återbetalningsskyldighetens fullgörande eller därest sådana förhållanden inträffar att låntagaren med hänsyn till syftet med lånet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet. Uppsagt belopp löper med fyra procents ränta. Finner länsstyrelse att med hänsyn till låntagarens ekonomiska förhållanden avskrivning av fordran på grund av utlämnat lån bör äga rum, skall frågan härom hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning. Beslutas avskrivning, skall lånet anses efterskönt till motsvarande belopp.

Genom kungörelsen 1940: 825 förordnade Kungl. Maj:t, att bestämmelserna om värnpliktslån skulle äga tillämpning jämväl å underbefäl i reserven, som tjänstgjort vid krigsmakten under tid då värnpliktig varit inkallad till beredskapstjänstgöring. Sedermera utsträcktes bestämmelserna att med vissa modifikationer avse även viss långtidsinkallad militär personal (kungörelsen 1945: 195) och vissa under militärtjänstgöring skadade (kungörelsen 1945: 495).

Vid 1945 års riksdag (prop. 198; rskr 285) beslöts, att värnpliktslån under vissa förutsättningar skulle kunna utgå jämväl i fredstid. För ändamålet inrättades en särskild värnpliktslånefond med karaktär av statlig utlåningsfond.

Bestämmelser angående lån från värnpliktslånefonden återfinnes i

kungörelsen 1945: 494 (ändr. 1947: 258). Enligt dessa föreskrifter må värnpliktslån utgivas till *dels* manskap som avgått efter att ha innehaft fast anställning å aktiv stat under minst fem år eller i vissa fall under kortare tid, *dels* värnpliktig som helt eller delvis undergått befälsutbildning, *dels* ock den som skadats till följd av olycksfall eller annorledes ådragit sig sjukdom efter den 30 juni 1945 under annan militärtjänstgöring än som avses i kungörelsen 1945: 495. Värnpliktslån må beviljas sökande endast i den mån så prövas erforderligt för underlättande av yrkesutbildning eller för utövande av yrke eller näring, varav sökanden har sin bärgning, eller för övergång till annan verksamhet, allt under förutsättning att den fasta anställningen, befälsutbildningen eller den ådragna skadan eller sjukdomen uppenbarligen bidragit till att framkalla eller öka föreliggande lånebehov.

Beträffande lånens förvaltning m. m. är bestämmelserna i princip desamma som för de äldre värnpliktslånen. Även lån från värnpliktslånefonden kan utgå med högst 5 000 kronor och är räntefritt samt skall återbetalas senast inom tio år efter det lånet beviljades.

Efter förslag i propositionen 110 beslöts vid 1955 års riksdag (rskr 300) att fast anställd personal under utbildning till mariningenjör under vissa förutsättningar skulle kunna erhålla lån från värnpliktslånefonden. Här-om gäller i huvudsak följande.

Lån må utgå för deltagande i andra och högre årskurs vid tekniska högskolan i Stockholm eller vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg. Lånens förvaltning handhas under statskontorets överinseende av överståthållarämbetet samt låneverksamheten i övrigt av försvarets socialbyrå. Här avsedda lån, vilka är räntefria, utgår efter behovsprövning och må beviljas med för varje läroår högst 6 000 kronor för underofficer och högst 5 000 kronor för underbefäl. Lån må icke utan Kungl. Maj:ts medgivande beviljas sökande för längre tid än sammanlagt tre läroår. För återbetalning av beviljat lån skall gälla föreskrifterna i kungörelsen angående lån från värnpliktslånefonden, dock att för den, som fullföljt utbildningen vid teknisk högskola och som erhållit beställning såsom mariningenjör på aktiv stat, skall för varje helt kvartal som dylik beställning innehas avskrivnas 625 kronor å lånebeloppet. Lån åt annan låntagare som fullföljt utbildningen skall återbetalas med samma belopp per kvartal.

Jämlikt beslut av 1958 års B-riksdag (prop. 1, bil. 6; rskr B 83) kan lån ur värnpliktslånefonden utgå även till arméingenjör för deltagande i andra och högre årskurs vid teknisk högskola. Föreskrifter rörande denna lånemöjlighet har utfärdats i brev den 29 augusti 1958. I stort sett gäller beträffande dessa lån samma regler i fråga om handläggning, förvaltning, återbetalning och avskrivning som vid lån till mariningenjöraspiranter. Under ett och samma budgetår må här avsedda lån icke utlämnas till högre sammanlagt belopp än 55 000 kronor.

Tidigare förslag

Frågor om förändringar i villkoren för utlämnande av värnpliktslån och om lånens förvaltning m. m. har aktualiserats vid 1951 och 1953 års riksdagar. Härom må följande anföras.

Sedan 1950 års besparingsutredning föreslagit, bland annat, att låneverksamheten från värnpliktslånefonden skulle avvecklas, fann föredragande departementschefen i propositionen 1951:109 övertygande skäl tala för att bibehålla ifrågakvarande lånemöjligheter. Departementschefen erinrade därvid bland annat om att övergång för det dåvarande ägderum från tvångsuttagning till frivillig uttagning av värnpliktiga för officersutbildning, varför det icke kunde anses välbetänkt att innan erfarenheter vunnits av det nya systemets verkningar reducera ifrågakvarande kompensation. Av besparingsskäl förordade departementschefen dock att behovsprövningen skärptes och att räntefriheten slopades. Riksdagen (SU 122; rskr 204) anslöt sig till förslaget om skärpning av behovsprövningen men kunde ur rekryteringssynpunkt icke godtaga ett slopande av räntefriheten.

1952 års riksdags revisorer förordade en sanering av låneverksamheten från fonden för låneunderstöd som syftade till att ifrågakvarande verksamhet inom rimlig tid kunde avvecklas. Revisorerna ansåg även starka sakliga skäl tala för en överflyttning av värnpliktslånen förvaltning till riksbanken, vilket gällde såväl lånen från fonden för låneunderstöd som de medelst värnpliktslånefonden finansierade lånen. Detta motiverades främst med verksamhetens utpräglat bankmässiga karaktär som icke ansågs ha något naturligt samband med länsstyrelsernas vanliga förvaltningsuppgifter. Då det övervägande antalet lån från värnpliktslånefonden hade karaktär av rena studielån ifrågasatte revisorerna, huruvida icke i lämpligt sammanhang spørsmålet om en närmare samordning av studielåneverksamhetens olika former borde upptagas till övervägande. Till de av revisorerna anförda synpunkterna anslöt sig helt eller delvis samtliga de myndigheter, med undantag av försvarets socialbyrå, som yttrat sig i ärendet. Även 1953 års riksdag (SU 102; rskr 227) ansåg påtagliga fördelar stå att vinna genom en överflyttning av värnpliktslånen förvaltning till riksbanken samt förutsatte — i likhet med revisorerna — att värnpliktslån från fonden för låneunderstöd icke vidare skulle utlämnas och att i övrigt åtgärder vidtogs för en sanering av denna gren av verksamheten. Riksdagen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om åtgärder i det angivna syftet.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt försvarets civilförvaltning att närmare utreda de av riksdagen sålunda föreslagna åtgärderna redovisade civilförvaltningen i skrivelse den 24 september 1954 ifrågakvarande uppdrag.

Av skrivelsen framgick, att civilförvaltningen av skäl som framförts av flertalet i ärendet hörda länsstyrelser ansåg det uppenbart, att en överflyttning till riksbanken av här avsedd förvaltningsverksamhet måste anses ändamålsenlig och eftersträvansvärd. Någon anledning att därvid undantaga lån från fonden för låneunderstöd ansågs icke föreligga. Civilförvaltningens inställning i frågan motiverades främst av det förhållandet, att lånen från värnpliktslånefonden hade karaktär av rena studie-

lån samt att verksamheten med lånens indrivning föga skilde sig från det enklaste förfarande beträffande vanliga banklån. Fullmäktige i riksbanken hade även i annat sammanhang förklarat, att riksbanken var beredd att utan särskild ersättning åtaga sig förvaltningsverksamheten liksom även den låneprövning som ankom på socialbyrån.

Enligt civilförvaltningen kunde man icke bortse från att värnpliktslånen i viss utsträckning stod i intimt samband med annan understöds- och bidragsverksamhet som handhades av socialbyrån. Vissa erinringar kunde därför göras mot att till riksbanken överflytta jämväl socialbyråns uppgifter beträffande värnpliktslånen. Med hänsyn härtill ansåg civilförvaltningen att med frågan om överflyttning till riksbanken av socialbyråns arbetsuppgifter med värnpliktslån borde anstå i avbidan på närmare erfarenheter av den föreslagna förvaltningsordningen.

Beträffande den av riksdagens revisorer berörda frågan om en sanering av låneverksamheten beträffande lån från fonden för låneunderstöd framhöll civilförvaltningen, att utlämnande av nya lån från denna fond numera knappast syntes äga aktualitet och att det syntes kunna förutsättas att riksbanken efter övertagande av lånens förvaltning kom att ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga.

Av de över civilförvaltningens förenämnda skrivelse inhämtade yttrandena framgick, att fullmäktige i riksbanken, som dock icke ville motsätta sig den av civilförvaltningen föreslagna lösningen, alltjämt ansåg det lämpligast att riksbanken övertog även socialbyråns uppgifter beträffande värnpliktslånen. Även statskontoret ansåg vägande skäl tala för att riksbanken icke endast ombesörjde förvaltningsverksamheten utan även beviljade lånen samt ifrågasatte dessutom om icke lånen från fonden för låneunderstöd borde överföras till värnpliktslånefonden och där redovisas och slutavvecklas under en särskild grupprik. Försvarets socialbyrå däremot förordade, att såsom lånebeviljande myndighet borde fungera något organ inom försvaret och att byrån alltjämt borde handha denna verksamhet. Även förvaltningen av lån från värnpliktslånefonden borde anförtros byrån.

Utredningens förslag

Till en början må erinras om att värnpliktsavlöningsutredningen enligt sina *direktiv* haft att taga under omprövning gällande bestämmelser om förutsättningarna för erhållande av lån ur värnpliktslånefonden ävensom sättet för utgivande av sådana lån samt att därvid undersöka om det kan vara ändamålsenligt att samordna dessa lån med andra statliga lån, exempelvis lån för studieändamål. Vidare skulle utredningen pröva frågan om värnpliktslånen förvaltning m. m. Därjämte skulle utredningen undersöka möjligheterna att helt upphäva eller i varje fall modifiera vissa bestäm-

melser angående ekonomiska och sociala förmåner, avsedda att underlätta fast anställt manskaps övergång till civil verksamhet, däribland reglerna om lån från värnpliktslånefonden.

Vad gäller *värnpliktslåneverksamhetens omfattning m. m.* har utredningen anfört bland annat följande.

Under fonden för låneunderstöd har för värnpliktslån anvisats anslag om sammanlagt cirka 10 miljoner kronor. Låneverksamheten är numera ringa. Under kalenderåren 1956—1958 har bifallits respektive 6, 5 och 4 sådana lån. Enligt gjorda beräkningar uppgår statens utestående fordran per den 30 juni 1959 till cirka 860 000 kronor motsvarande omkring 9 % av de utanordnade beloppens totalsumma. Intill angiven tidpunkt har avskrivning medgivits med tillhopa cirka 570 000 kronor.

I värnpliktslånefonden har t. o. m. budgetåret 1958/59 investerats 3,3 miljoner kronor. Mot vederbörande investeringsanslag svarande avskrivningsanslag har regelmässigt upptagits på riksstatens driftbudget. Av nedanstående sammanställning framgår hur lånen ur värnpliktslånefonden intill den 1 juli 1959 fördelat sig på de olika till lånen berättigade kategorierna.

Kategori	Antal bifallna lån	Bifallet belopp kronor
Fast anställt underbefäl	476	1 771 600
Befälsutbildade värnpliktiga	1 011	4 560 030
Kroppsskadade	71	244 000
Mariningenjöraspiranter	3	38 000
Arméingenjörer	—	—
Summa	1 561	6 613 630

Statens utestående fordran för lån som belastar värnpliktslånefonden utgjorde den 30 juni 1959 omkring 2,5 miljoner kronor. Beslut om avskrivning har medgivits intill ett belopp av i runt tal 39 000 kronor.

Utredningen har därefter lämnat en översikt över *gällande bestämmelser om vissa studielån*. De lån som därvid behandlats är räntefria studielån ur statens lånefond för universitetsstudier (räntefria studielån), studielån med statlig kreditgaranti (garantilån) och studielån ur allmänna studielånefonden (allmänna studielån).

Räntefria studielån och garantilån kan utgå till studerande vid vissa läroanstalter, främst universitet och högskolor. Räntefria studielån utlämnas till obemedlade eller mindre bemedlade studerande med utpräglad studiebegåvning medan garantilån utgår till den som gjort sig känd för sköt-samhet, ådagalagt studielämplighet och är i behov av studiekredit. Här avsedda lån kan för varje valfri ansökningsperiod om högst ett år sammanlagt uppgå till så stort belopp att sökandens verkliga lånebehov för studier-

nas finansiering täckes. I första hand och i den mån medel finnes tillgängliga för utlåning prövas varje ansökan för räntefritt studielån till högst 2 500 kronor för helt år eller, om särskilda omständigheter kan anföras, upp till 3 500 kronor. Resten av erforderligt lån utgår i form av garantilån. Kan räntefritt lån ej utgå till något belopp, prövas hela lånebehovet för garantilån.

De räntefria studielånen är räntefria till utgången av tredje året efter det, då låntagaren varit berättigad att lyfta sista delen av senast beviljat dylikt lån. Därefter utgår ränta med för närvarande $2\frac{1}{2}\%$. Garantilånen löper omedelbart med ränta efter procentsats (f. n. $5,25\%$), som Konungen med hänsyn till allmänna ränteläget fastställer. Amorteringstiden för räntefritt studielån är högst 15 år, räknat från det år då lånet senast beviljades, samt för garantilån som regel högst 15 år efter studiernas avslutande.

Allmänna studielån kan utgå till obemedlade eller mindre bemedlade elever för studier vid statliga eller under statlig tillsyn ställda utbildningsanstalter med undantag för de läroanstalter, vid vilka studerande kan beviljas lån ur fonden för universitetsstudier. Lån kan utgå med högst 2 500 kronor eller, då särskilda skäl därtill föreligger, med högst 3 500 kronor för helt läsår. Lånet är under studietiden räntefritt men löper med ränta (för närvarande $2\frac{1}{2}\%$) från och med tredje året efter det då låntagaren varit berättigad att lyfta sista delen av honom senast tilldelat studielån. Längsta amorteringstid är 15 år efter det lån senast beviljats.

Mot bakgrunden av de sålunda lämnade redogörelserna framlägger utredningen sina förslag i fråga om värnpliktslån och behandlar därvid först lånen från *värnpliktslånefonden*.

Vad till en början gäller lånen till de befälsutbildade värnpliktiga anför utredningen, att det för närvarande rör sig om mellan 100 och 150 utlämnade lån om året medan antalet låneansökningar är ungefär det dubbla. Lån utlämnas så gott som enbart för studieändamål och i flertalet fall (cirka 80%) för studier vid sådana läroanstalter, vid vilka även räntefria studielån och garantilån kan utgå. Återstoden avser studier vid lägre undervisningsanstalter, i allmänhet sådana, vid vilka allmänna studielån kan ifrågakomma. Som förutsättning för beviljande av lån som här avses tillämpas för närvarande den principen att officersutbildning skall ha genomgåts och fullgjorts som regel utan avbrott.

Utredningen konstaterar, att en jämförelse mellan förutsättningarna för att erhålla, å ena sidan, värnpliktslån och, å andra sidan, räntefria studielån ger vid handen att kraven på studiebegåvning i stort sett är desamma då det gäller studier vid läroanstalter med begränsad intagning medan kraven eljest är lägre för värnpliktslån än räntefria studielån samt att villkoret om föreliggande lånebehov lättare uppfylles av sökande till värnpliktslån än av den som söker räntefritt studielån. Värnpliktslånen är alltså lättare att erhålla än de räntefria studielånen och -- till skillnad från dessa -- helt räntefria. Å andra sidan kan räntefria studielån uppgå till högre belopp än värnpliktslånen maximum och har längre amorteringstid.

Enligt vad utredningen inhämtat förekommer det ofta att befälsutbildad

värnpliktig, som erhållit värnpliktslån, först utnyttjar detta och därefter söker räntefritt studielån. Den härav uppkommande amorteringsskyldigheten förorsakar icke sällan svårigheter med hänsyn till att några bestämmelser om samordning mellan de olika låneformerna icke finnes.

Då anslagen för studielån är begränsade och en utgallring av de sökande måste äga rum kan det enligt utredningens mening starkt ifrågasättas, om det är lämpligt, att staten genom värnpliktslån möjliggör för kanske mindre behövande och mindre studiebegåvade än de sålunda avvisade att bedriva studier enbart därför att de genomgått befälsutbildning. Utredningen har dessutom — på grundval av en på initiativ av utredningen verkställd, begränsad undersökning — bibragts den uppfattningen att möjligheten till värnpliktslån varit av tämligen ringa betydelse för rekryteringen av värnpliktiga officerare medan däremot de för officersutbildningen utgående premierna i första hand verkat rekryteringsbefrämjande. Ett premiesystem anser utredningen även vara att föredraga framför ett system med beviljande av lån. Utredningen föreslår med hänsyn härtill att värnpliktslån för framtiden icke skall tillkomma värnpliktig på grund av helt eller delvis genomgången befälsutbildning. Skulle rekryteringen av frivilliga för utbildning till värnpliktiga officerare anses behöva ytterligare stimuleras bör det enligt utredningens mening övervägas att höja de för utbildningen utgående premierna. Utredningen för även fram tanken på att genomgången befälsutbildning tillmätas viss betydelse vid prövningen av låneansökningar till räntefria studielån och allmänna studielån men förklarar sig icke beredd att nu framlägga något förslag härutinnan. Utredningen avser dock att återkomma till frågan vid den behandling av spörsmålet om tillgodoräkning i merithänseende av tid för värnpliktstjänstgöring, som det åligger utredningen att företaga. Därjämte förutsätter utredningen att förevarande fråga jämväl beaktas av de sakkunniga som nyligen tillkallats för att verkställa utredning rörande studiesociala åtgärder på den högre utbildningens område m. m. (studiesociala utredningen).

Vid en avveckling av värnpliktslånen för de befälsutbildade värnpliktiga anser utredningen skäl tala för att möjlighet till värnpliktslån övergångsvis bör bibehållas för sådana värnpliktiga, vilka före utfärdande av bestämmelser i ämnet efter frivilligt åtagande påbörjat befälsutbildning.

Vad därefter gäller värnpliktslån till avgånget fast anställt manskap erinrar utredningen om att i direktiven för utredningen framhållits, att bestämmelserna härom utformats med tanke på kontraktsanställt manskap och därför icke synes väl förenliga med de nya anställningsformer som genomförts under senare år och som inneburit att kontraktsanställningen i stor utsträckning avvecklats och ersatts med anställning, som i princip förutsätter avgång först i samband med pensionsålderns inträde. Enligt vad utredningen inhämtat har beställningar för långtjänstunderbefäl vid armén, kustartilleriet och flygvapnet inrättats till sådant

antal, att allt manskap (med undantag för fältflygare och flygnavigatörer) beräknas skola kunna erhålla sådan beställning medan vid flottan så ännu icke är förhållandet. Till följd härav har antalet till avgånget manskap beviljade värnpliktslån undergått en fortlöpande minskning. Under år 1958 beviljades således endast nio sådana lån, av vilka flertalet avsåg studier vid sådana läroanstalter där förutsättningar för erhållande av allmänna studielån torde ha förelegat. Med hänsyn härtill och då ett slopande av värnpliktslån till avgånget manskap icke längre torde kunna anses såsom ett löftesbrott från statsmakternas sida anser utredningen att någon större tveksamhet icke behöver råda om att i princip avskaffa värnpliktslånen även för ifrågavarande kategori. Utredningen föreslår därför, att värnpliktslån i fortsättningen icke heller skall tillkomma avgånget fast anställt manskap. Dock anser utredningen, att möjligheten till värnpliktslån övergångsvis bör bibehållas för manskap som avgått från fast anställning vid flottan och som anställts innan förmånen i övrigt slopas.

Beträffande den tredje personalkategori som kan erhålla lån ur värnpliktslånefonden, vissa under militärtjänstgöring skadade, rör det sig, anför utredningen, främst om personer, som antingen är berättigade till ersättning enligt militärsättningsförordningen och för vilka värnpliktslånet blir en extra hjälp utöver sådan ersättning eller också icke, trots under militärtjänstgöring ådragen skada eller sjukdom, har kunnat medges dylik ersättning. Antalet lån till här avsedd kategori är numera ringa; under år 1958 beviljades endast ett dylikt lån. Anledning synes enligt utredningens mening icke föreligga att bibehålla denna lånemöjlighet därest värnpliktslånen avvecklas för övriga i det föregående behandlade kategorier. Då här aktuella fall merendels torde vara särskilt ömmande förutsätter utredningen, att andra hjälpåtgärder kan tillgripas, vilka helst bör ha form av bidrag som icke behöver återbetalas. Utredningen pekar därvid på att chefen för försvarsstaben disponerar vissa medel som kan utnyttjas för ändamålet. Därjämte plägar enligt vad utredningen har sig bekant bidrag varom här är fråga kunna utgå ur stiftelsen Kungafonden.

I fråga om lånen till vissa mariningenjöraspiranter och arméingenjörer har utredningen ansett det falla utanför dess uppdrag att behandla denna låneform, som tillkommit efter utredningens tillsättande och är av helt annan art än tidigare berörda låneformer.

Vid bifall till utredningens förslag att lån från värnpliktslånefonden icke annat än i vissa övergångsfall skall utgå till befälsutbildade värnpliktiga, avgånget fast anställt manskap och vissa under militärtjänstgöring skadade kommer, anför utredningen, frågan om låneprövningen och förvaltningen av lånen från värnpliktslånefonden i ett nytt läge. För bedömning av övergångsfallen torde enligt utredningens mening kraven på kännedom om militära förhållanden hos den låneprövande instansen i stor utsträckning komma att skärpas, vilket talar mot att denna prövning

överföres till riksbanken. Vad angår lånens förvaltning synes visserligen inga vägande invändningar kunna göras mot att denna övertages av riksbanken men då verksamheten ifråga skulle bli av övergående slag kan utredningen icke finna en dylik överföring särskilt angelägen. Utredningen föreslår därför ingen ändring i fråga om sättet för långivningen och lånens förvaltning.

Vad därefter gäller lånen från *fonden för låneunderstöd* delar utredningen den av 1952 års riksdags revisorer uttalade uppfattningen att dylika lån icke längre skall utlämnas och att kvarstående lån snarast bör avvecklas. I fråga om förvaltningen av lånen anser utredningen, som en följd av sina förut redovisade förslag i fråga om lånen från värnpliktslånefonden och i övrigt på av försvarets socialbyrå anförda skäl, att någon ändring icke bör vidtagas. Utredningen föreslår emellertid i likhet med statskontoret, att kvarstående lån överföres till värnpliktslånefonden och där redovisas och slutavvecklas under en särskild gruppabrik.

Yttranden

Flertalet av de myndigheter och sammanslutningar som yttrat sig över förslaget har helt eller delvis tillstyrkt en avveckling av värnpliktslånen till de av utredningen berörda kategorierna. Ett icke ringa antal av dessa myndigheter har dock ansett att en avveckling bör ske först sedan garantier skapats för att förmåner som svarar mot värnpliktslånen kan erhållas i annan form. Detta gäller särskilt i fråga om befälsutbildade värnpliktiga. Andra remissinstanser åter har intagit en mera kritisk inställning till utredningens förslag och icke ansett sig kunna biträda detta, bland annat med hänsyn till att några konkreta förslag till kompenserande förmåner icke framlagts. Även ekonomiska skäl har därvid åberopats.

I fråga om de olika punkterna i utredningens förslag har i huvudsak anförts följande.

Förslaget att avveckla värnpliktslånen till *de befälsutbildade värnpliktiga* tillstyrkes av försvarets civilförvaltning, statskontoret, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms och Västernorrlands län, garantilånenämnden, studiehjälpsnämnden och studiesociala utredningen. Civilförvaltningen anser, att en höjning av premierna, därest en sådan åtgärd skulle visa sig nödvändig, bör begränsas att endast avse premierna till sådana officersutbildade vilka undergår vidareutbildning vid högre läroanstalt. Statskontoret finner icke ens motiverat, att låneformen övergångsvis bibehålles för sådana värnpliktiga, vilka före utfärdandet av bestämmelser i ämnet redan påbörjat befälsutbildning. Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser det önskvärt, att i föreskrifterna för erhållande av räntefria studielån och allmänna studielån bestämmelser intages om att vid långivningen hänsyn skall tagas till genomgången befälsutbildning. Garantilånenämnden framhåller, att garanti-

lån till studerande under alla förhållanden kommer att stå till förfogande för alla de studerande som hittills kunnat erhålla värnpliktslån men att man för att möta de ökade anspråken på lån från fonden för universitetsstudier bör tillföra fonden häremot svarande medel, förslagsvis beräknade till 200 000 kronor om året. Motsvarande synpunkter framföres, såvitt angår lån från allmänna studielånefonden, av studiehjälpsnämnden, som bedömer en ökning av lånemedlen från fonden erforderlig med omkring 135 000 kronor vartill kommer cirka 40 000 kronor för stipendier. Några bestämmelser om att vid låneprövningen hänsyn skall tagas till genomgången befälsutbildning anser nämnden icke erforderliga. Studiesociala utredningen, som intet har att erinra mot att andra åtgärder vidtages för att trygga rekryteringen av värnpliktigt befäl, konstaterar dock att ett borttagande av värnpliktslånen kommer att medföra en försämring av de studiesociala förmånerna om icke stödet till de studerande på annat sätt förbättras. Utredningen uttalar emellertid sin avsikt att i sitt fortsatta arbete beakta detta förhållande och förordar tills vidare en utökning av de berörda statliga lånefonderna med ett lika stort belopp som för närvarande för studieändamål utgår ur värnpliktslånefonden.

Även arbetsmarknadsstyrelsen framhåller vikten av att den totala studiehjälp som samhället ställer till förfogande icke minskas därest beslut fattas om avveckling av värnpliktslånen och förordar därvid att motsvarande medel ställes till förfogande för statens studielånefonder. Styrelsen kan dock icke tillråda att genomgången befälsutbildning skall ge företräde vid erhållande av lån ur dessa fonder.

Överbefälhavaren anser sig kunna biträda förslaget endast under förutsättning att garantier ges för att de enligt överbefälhavarens mening rekryteringsstimulerande förmåner som möjligheten till värnpliktslån torde vara för de officersutbildade värnpliktiga kompenseras i annan form. Därvid hänvisar överbefälhavaren till de av utredningen antydda åtgärderna att höja premierna och att genomgången befälsutbildning tillmätas viss betydelse vid beviljande av studielån samt förutsätter att en samordning därvid kommer att ske med nuvarande civila statliga studielånemöjligheter så att låneförmånerna i princip bibehålles. Liknande synpunkter framföres av cheferna för marinen och flygvapnet liksom även av centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden och värnpliktiga officerares riksförbund. Jämväl Sveriges akademikers centralorganisation anser, att innan värnpliktslånen avvecklas bör dels en utbyggnad ha skett av de studiesociala förmånerna för att ersätta den lucka som härigenom skulle uppstå, dels tillfredsställande rekryteringsfrämjande åtgärder för militär befälsutbildning ha genomförts.

Chefen för armén anser att behov av värnpliktslån alltjämt föreligger och att denna förmån stimulerar rekryteringen till den frivilliga

officersutbildningen. En motsvarande förtur till lån bedömes även svår att genomföra, om de värnpliktiga hänvisas till att i konkurrens med övrig ungdom ansöka om räntefria studielån och garantilån. Därjämte anser arméchefen, att det ur statsfinansiell synpunkt är väsentligt förmånligare att bibehålla nuvarande låneform än att såsom ifrågasatts höja de för utbildningen utgående premierna. Försvarets socialbyrå kan icke biträda utredningens förslag, enär detta icke anses tillfredsställande motiverat. Sålunda finner byrån — i motsats till utredningen — värnpliktslånen fylla förnuftiga ändamål, vilka icke i erforderlig utsträckning och med beaktande av de berörda personalkategoriernas särskilda förhållanden kan tillgodoses genom andra av utredningen antydda lånemöjligheter. Vidare anser socialbyrån, att den nuvarande låneformen får bedömas såsom en för statsverket relativt sett billig kompensationsform för de åtaganden som göres av de befälsutbildade personalkategorierna och belyser i anslutning härtill de ekonomiska konsekvenserna av om man i stället nödgas höja de för utbildningen utgående premierna. Av angivna skäl föreslår byrån att värnpliktslånemöjligheten bibehålles och förordar dessutom bland annat att nuvarande maximering av värnpliktslånen, vilken fastställdes redan vid fondens inrättande, höjes till 7 500 kronor och att amorteringstiden förlänges till 15 år. Jämväl försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd hyser betänkligheter mot att i avvaktan på resultatet av den studiesociala utredningens arbete avskaffa värnpliktslånen till de befälsutbildade värnpliktiga, vilket totalt sett skulle innebära en minskning av stödet till den studerande ungdomen om icke samtidigt möjligheterna att erhålla studielån vidgades. Då vidare den av utredningen antydda möjligheten att i stället höja premierna skulle innebära en icke oväsentlig kostnadsökning och då några förslag om de förmåner som av rekryterings-skäl skulle kunna erbjudas i stället för värnpliktslån icke föreligger anser nämnden sig böra tillråda att värnpliktslånen bibehålles.

Av i huvudsak motsvarande skäl kan icke heller Sveriges förenade studentkårer eller tjänstemännens centralorganisation biträda förslaget. Studentkårerna, som bestämt vänder sig mot tanken att ge militära meriter betydelse vid prövning av statliga studielån, konstaterar även med beklagande att utredningen icke närmare diskuterat möjligheterna till en samordning av de olika berörda låneformerna, vilket anses kunna åstadkommas utan större administrativa svårigheter. Värnpliktiga underofficerars riksförbund anser sig icke endast böra avstyrka förslaget om avveckling av värnpliktslånen till officersuttagna värnpliktiga utan föreslår härjämte att dylik förmån skall kunna utgå även till den som genomgått underofficersutbildning.

Utredningens förslag att värnpliktslånen skall avvecklas även för *avgånget fast anställt manskap* tillstyrkes av försvarets civilförvalt-

ning, statskontoret, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms och Västernorrlands län samt arbetsmarknadsstyrelsen. Statskontoret anser några övergångsbestämmelser icke erforderliga, särskilt som det huvudsakligen är fråga om lån för studier för vilka andra lånemöjligheter står till buds. Vad gäller underbefälet vid flottan uttalar chefen för marinen, att fler underbefäl numera icke anställas än att dessa om de är lämpliga kan erhålla pensionsberättigande anställningar, varför det icke synes nödvändigt att bibehålla den här avsedda lånemöjligheten för ifrågavarande underbefäl.

Å andra sidan anser chefen för armén, som framhåller att underbefälsorganisationen vid armén ännu icke är slutgiltigt utbyggd, att frågan om värnpliktslårens avskaffande bör prövas först i samband med ställningstagande till de övriga civilanställningsförmåner som det ankommer på utredningen att behandla. Av i huvudsak motsvarande skäl finner icke heller försvarets socialbyrå eller försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd anledning att nu avveckla värnpliktslåren till avgången fast anställt underbefäl.

Försvarsväsendets underbefälsförbund hävdar den uppfattningen, att sådana justeringar av underbefälsstaterna ännu icke vidtagits som innebär, att envar som är därtill lämplig och villig är garanterad fortsatt anställning inom försvaret fram till pensionsålderns inträde. Då härjämte »överrekrytering» enligt förbundets mening för närvarande bedrivs inom samtliga försvarsgrenar anser förbundet, att så länge så är förhållandet och oavsett vilket beslut som fattas om värnpliktslårens behov av övergångsordningar föreligger, innebärande att lån kan utanordnas icke endast såsom utredningen föreslagit till underbefäl vid flottan utan även vid armén och flygvapnet.

Förslaget att avveckla värnpliktslåren till *vissa under militärtjänstgöring skadade* tillstyrkes av överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, försvarets civilförvaltning, statskontoret, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms och Västernorrlands län, arbetsmarknadsstyrelsen samt riksförsäkringsanstalten. Arbetsmarknadsstyrelsen förklarar, att verket synes ha resurser att inom ramen för den arbetsvårdande verksamheten ge motsvarande hjälp i form av bidrag till omskolning. Riksförsäkringsanstalten erinrar om andra ur verkets synpunkt mera betydelsefulla former som står till buds för ekonomiskt stöd åt militärskadade vid yrkesutbildning. Anledning anses därför icke föreligga att bibehålla möjligheten till värnpliktslån i här avsedda fall, därest låneverksamheten avvecklas för övriga kategorier. Förslaget avstyrkes däremot av försvarets socialbyrå samt försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd. Icke heller kan tjänstemännens centralorganisation, som dock anser, att värnpliktslån i och för sig knappast är någon lämplig

form för hjälp till de under militärtjänstgöring skadade, biträda förslaget främst på grund av att något konkret förslag icke framförts rörande alternativa hjälpåtgärder.

I fråga om lånen till *mariningenjöraspiranter och arméingenjörer*, vilken låneform icke närmare behandlas av utredningen, framhåller försvarets civilförvaltning, att anledning knappast synes föreligga att bibehålla värnpliktslånefonden för lån enbart till dessa kategorier. Ämbetsverket föreslår sålunda att lånen i fortsättningen skall bestridas från marinens respektive arméns anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl. och förvaltas av civilförvaltningen, som redan har viss befattning med här avsedda lån såvitt avser förvaring av skuldförbindelser och bevakning av statsverkets rätt på grund av sådana förbindelser. Jämväl statskontoret anser att medel för här avsedda lån bör anvisas under ett särskilt anslag under fjärde huvudtiteln och föreslår dessutom att medlen bör ställas till förfogande i form av stipendier, förslagsvis på sätt sker beträffande distriktstandläkare.

Vad utredningen föreslagit i fråga om värnpliktslånen *förvaltning m. m.* har som regel lämnats utan erinran. Sålunda anser försvarets civilförvaltning att lånen, då fråga är om en avvecklingsanordning, alltjämt bör under statskontorets överinseende förvaltas av överståthållarämbetet och länsstyrelserna. Statskontoret, som hänvisar till sin tidigare inställning i frågan, vill icke motsätta sig att låneverksamheten, därest denna skall upphöra, under avvecklingstiden handhas på samma sätt som tidigare. Statskontoret anser dock, att den fortsatta avvecklingen väsentligen bör ankomma på länsstyrelserna, enär ämbetsverkets befattning med värnpliktslånen endast har avseende å den rent kamerala förvaltningen. Även överståthållarämbetet och länsstyrelserna i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län anser anledning saknas att under en avvecklingstid ifrågasätta ändring i nuvarande ordning. Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller dock att en förvaltningsverksamhet av den art varom här är fråga i princip bör anförtros riksbanken medan länsstyrelsen i Västernorrlands län är av den uppfattningen att förvaltningen av redan utlämnade lån bör kvarstanna hos länsstyrelserna även om utredningens förslag icke skulle genomföras. Fullmäktige i riksbanken förklarar sig alltjämt beredda att påtaga riksbanken uppgifter i samband med värnpliktslån. Om emellertid värnpliktslånen avvecklas anser fullmäktige det bli en avvägningsfråga, huruvida de fördelar som enligt fullmäktiges mening sålunda står att vinna med lånens överförande till riksbanken kan vara tillräckliga för att motivera en överföring för blott en kortare övergångstid. Skulle låneförvaltningen komma att övergå till riksbanken anser fullmäktige, att riksbanken — i likhet med vad som gäller beträffande statliga bosättningslån, av riksbanken förvaltade egnahems- m. fl. lån samt stödlån till jord-

brukare — samtidigt bör anförtros att medgiva befrielse från eller avskrivning av värnpliktslån enligt de grunder som kommer att fastställas.

I konsekvens med sin tidigare redovisade inställning till förevarande fråga föreslår försvarets socialbyrå att förvaltningen av lånen ur värnpliktslånefonden överföres till lånemyndigheten. Motsvarande synpunkter anlägges även av försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd, som finner en dylik anordning medföra en viss administrativ förenkling samt förbättrade möjligheter att överblicka medelstillgången.

Förslaget att lån från *fonden för låneunderstöd* icke vidare skall utgå biträdes av samtliga de myndigheter som yttrat sig i frågan. Även utredningens övriga förslag under denna punkt har lämnats utan erinran. Dock anser försvarets socialbyrå anledning icke föreligga att nu vidtaga ändrade bokföringsåtgärder i fråga om lånen från denna fond. Frågan om avskrivning av äldre lån har närmare behandlats av, bland andra, överståthållarämbetet, som anser att större möjlighet till avskrivning bör föreligga än vad nu är fallet, samt av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som anser att det lämpligen bör ankomma på länsstyrelserna att inkomma med förslag härom.

Beträffande övriga i remissyttrandena berörda spörsmål må framhållas, att försvarets civilförvaltning och 1956 års försvarsförvaltnings-sakkunniga erinrar om att i årets statsverksproposition förslag framlagts om att socialbyråns uppgifter i hithörande frågor skall övertagas av civilförvaltningen. I anslutning härtill framhåller civilförvaltningen och de sakkunniga, att ett genomförande av utredningens förslag kommer att innebära att arbetsvolymen för civilförvaltningen nedgår i förhållande till vad som tidigare beräknats. Till följd härav bör, såvitt nu kan bedömas, det för ändamålet beräknade personalbehovet (jfr prop. 1960: 1, bil. 6, s. 304) kunna minskas med en amanuens. De sakkunniga förutsätter härjämte, att civilförvaltningen ägnar denna fråga uppmärksamhet.

Departementschefen

Enligt nu gällande bestämmelser kan värnpliktslån utgå från dels fonden för låneunderstöd, dels värnpliktslånefonden. Den förstnämnda låneverksamheten, vilken tillkom med hänsyn till de under beredskaps-tiden rådande speciella förhållandena, har numera mycket ringa omfattning. Från värnpliktslånefonden kan lån utgå till i huvudsak fyra olika kategorier, nämligen befälsutbildade värnpliktiga, avgånget fast anställt manskap, vissa under militärtjänstgöring skadade samt vissa mariningenjörspiranter och arméingenjörer.

I det föregående har jag redogjort för ett av värnpliktsavlöningsutredningen framlagt förslag till ändring av nuvarande bestämmelser om värnpliktslån. Förslaget innebär i korthet att värnpliktslån från värnplikts-

lånefonden icke annat än i vissa övergångsfall skall utgå till befälsutbildade värnpliktiga, avgånget fast anställt manskap och under militärtjänstgöring skadade. Lånen till mariningenjöraspiranter och arméingenjörer har icke behandlats av utredningen. Den föreslagna avvecklingen av värnpliktslånen motiveras främst med att dessa beviljas huvudsakligen för studier vid sådana läroanstalter där lån ur statens lånefond för universitetsstudier eller allmänna studielånefonden kan utgå. Möjligheten till värnpliktslån bedömes vidare vara av föga betydelse för rekryteringen av värnpliktiga officerare i jämförelse med de för utbildningen utgående premierna. En höjning av dessa bör därför övervägas om rekryteringen skulle behöva ytterligare stimuleras. Därjämte antydes möjligheten att tillmäta genomgången befälsutbildning viss betydelse vid prövning av lån ur de statliga studielånefonderna. Vad gäller lånen till avgånget fast anställt manskap erinras om den övergång från kontraktsanställning till långtidsanställning som skett under senare år och som bland annat haft till följd en fortgående minskning av antalet värnpliktslån till ifrågasvarande kategori. Med hänsyn till att en dylik övergång ännu icke är fullt genomförd vid flottan föreslås att lånemöjligheten övergångsvis bibehålles för avgånget dylikt manskap som anställts innan förmånen i övrigt slopas. I fråga om lånen till de under militärtjänstgöring skadade åberopas att andra hjälpåtgärder står till buds för det mycket ringa antal fall varom här är fråga. Beträffande värnpliktslånen förvaltning, vilken nu under statskontorets överinseende ankommer på länsstyrelserna, ifrågasättes ingen ändring liksom icke heller i fråga om låneprövningen, vilken ankommer på försvarets socialbyrå. Slutligen föreslås att låneverksamheten under fonden för låneunderstöd avvecklas samt att kvarstående dylika lån överföres till värnpliktslånefonden och där slutavvecklas under särskild grupprik.

Utredningens förslag om avveckling av värnpliktslånen har biträttts av flertalet remissmyndigheter, i många fall dock endast under förutsättning att en dylik åtgärd icke medför en minskning av de totala studiesociala förmånerna. Andra remissinstanser åter har intagit en mera kritisk inställning till förslaget.

Vid mitt ställningstagande till utredningens förslag anser jag mig böra beakta den förändring i fråga om värnpliktslåneverksamhetens karaktär som skett under det senaste decenniet. Sålunda har en klar dominans för de befälsutbildade värnpliktiga bland de lånesökande ägt rum. Vidare har en förskjutning i fråga om det ändamål för vilket värnpliktslån sökes skett mot yrkesutbildning och därvid främst utbildning på högskolestadiet.

Angivna omständigheter anser jag tala för att en samordning av den statliga studielåneverksamhetens olika former i princip bör eftersträvas. En avveckling av värnpliktslånen synes därvid kunna innebära en viss administrativ förenkling. Emellertid anser jag mig icke kunna bortse från de farhågor som från ett flertal remissmyndigheter uttalats för att ett

borttagande av värnpliktslånen, särskilt till de befälsutbildade värnpliktiga, skulle innebära en försämring av de studiesociala förmåner som samhället ställer till den studerande ungdomens förfogande, om icke stödet till de studerande på annat sätt samtidigt förbättras. Trots de betydelsefulla insatser från samhällets sida som i detta hänseende gjorts under senare tid är dock de medel som står till förfogande för ändamålet alltjämt begränsade i förhållande till behovet. Jag vill även erinra om att frågan om de studiesociala åtgärderna på den högre utbildningens område för närvarande är under bedömande av den studiesociala utredningen. I avvaktan på resultaten av denna utrednings arbete anser jag skäl tala för att tills vidare bibehålla värnpliktslån för de befälsutbildade värnpliktiga. Härtill kommer att rekryteringen av värnpliktiga officerare alltjämt är otillfredsställande, varför varje åtgärd som kan vara ägnad att försämrå rekryteringen bör undvikas intill dess man kan överblicka, vilka studiesociala förmåner som kan träda i stället för värnpliktslån. Jag vill även framhålla att, såsom även påtalats av flera remissinstanser, en höjning av premierna ställer sig betydligt kostsammare än ett bibehållande av värnpliktslånen.

Vad gäller lånen till avgånget fast anställt manskap anser jag de skäl som anförts för ett slopande av denna låneform bärande. Jag vill därvid understryka, att anställningsförhållandena för denna personalkategori genom 1950-talets underbefälsreformer radikalt förändrats, varför civilanställningsfrågan icke längre har samma aktualitet som tidigare. Detta har även tagit sig uttryck i en fortgående minskning av antalet värnpliktslån till ifrågavarande kategori. Beträffande de erinringar som riktats mot förslaget i denna del, bland annat från chefen för armén, vill jag framhålla, att jag i annat sammanhang framlägger förslag till ny befälsordning vid armén, innefattande bland annat riktlinjer för en utbyggnad av underbefälsstaten vid ett normalinfanteriregemente. Då härjämte chefen för marinen icke ansett det nödvändigt att bibehålla här avsedd lånemöjlighet för flottans underbefäl föreslår jag alltså, att värnpliktslån till avgånget fast anställt manskap helt avvecklas. Övergångsvis bör dock lån i särskilda fall kunna utgå till underbefäl som redan slutat sin anställning.

Likaså biträder jag utredningens förslag att värnpliktslån icke vidare skall utgå till vissa under militärtjänstgöring skadade. Jag får därvid hänvisa till de betydande resurser på området som står till såväl arbetsmarknadsstyrelsens som riksförsäkringsanstaltens förfogande.

Vad därefter gäller frågan om värnpliktslånen förvaltning m. m. har i olika sammanhang föreslagits att denna skall överföras till riksbanken. Utredningen har icke heller i princip riktat invändning mot en sådan förändring, även om utredningen funnit nuvarande ordning böra bibehållas under den föreslagna avvecklingsperioden. En verksamhet varom här är fråga bör enligt min mening lämpligen ankomma på riksbanken. Fullmäktige i riks-

banken har även förklarat sig villiga påtaga riksbanken nämnda uppgifter. Jag föreslår alltså, att förvaltningen av samtliga värnpliktslån — med undantag av lånen till mariningenjöraspiranter och arméingenjörer till vilka jag återkommer i det följande — överföres till riksbanken. I anslutning till förslag av fullmäktige i riksbanken finner jag även lämpligt att riksbanken härvid medgives rätt att besluta om avskrivning av värnpliktslån. Denna befogenhet ankommer för närvarande på Kungl. Maj:t.

Förslag har även framförts om att låneprövningen i fråga om värnpliktslån skall anförtros riksbanken. För egen del finner jag emellertid övervägande skäl tala för att denna prövning bör ankomma på myndighet inom försvaret. I enlighet med vad som förutsatts i årets statsverksproposition (bil. 6, p. 131) bör alltså här ifrågavarande verksamhet i samband med försvarets socialbyrås avveckling överföras till försvarets civilförvaltning. Jag vill erinra om att vid en dylik ordning frågan om värnpliktslån skall utgå genom besvär kan underställas Kungl. Maj:ts prövning.

I likhet med utredningen räknar jag med att lån från fonden för låneunderstöd icke vidare skall utgå. Däremot kan jag inte förorda, att kvarstående lån från denna fond överföres till värnpliktslånefonden. Det bör ankomma på riksbanken att verka för en fortsatt avveckling av här avsedd verksamhet.

Jag övergår härefter till att behandla lånen till mariningenjöraspiranter och arméingenjörer. Dessa låneformer, vilka tillkommit efter utredningens tillsättande, har icke omfattats av utredningens förslag. Lånen fyller ej heller samma ändamål som övriga lån ur värnpliktslånefonden och är som regel icke avsedda att återbetalas utan må avskrivas genom tjänstgöring inom försvaret. Såväl försvarets civilförvaltning som statskontoret har föreslagit att dylika lån skall bestridas från anslag på driftbudgeten under fjärde huvudtiteln. Jämväl riksräkenskapsverket gav uttryck åt samma uppfattning vid den remissbehandling som föregick beslutet om ifrågavarande låneformers tillkomst. Vid bifall till vad som föreslagits beträffande övriga lån från värnpliktslånefonden, aktualiseras en ändring för här ifrågavarande lån. Jag föreslår därför under hänvisning till myndigheternas nyss återgivna förslag, att medel för lån till mariningenjöraspiranter och arméingenjörer i fortsättningen skall bestridas från respektive försvarsgrens avlöningsanslag. Jag anser även lämpligt att lånen beviljas och förvaltas av försvarets civilförvaltning, som redan nu har vissa uppgifter beträffande förenämnda låneverksamhet.

Vid genomförande av de av mig sålunda föreslagna förändringarna i värnpliktslåneverksamheten torde för nästa budgetår ej erfordras ytterligare kapitalinvestering i värnpliktslånefonden. Jag vill erinra om att förslag härom framförts av försvarets socialbyrå med skrivelse den 23 september 1959. Icke heller föreligger behov av fortsatt disposition av det för budgetåret 1951/52 under Fonden för låneunderstöd anvisade kapitalinvesterings-

anslaget till Värnpliktslån, vilket anslag icke utan riksdagens medgivande får disponeras efter utgången av innevarande budgetår.

Förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824) om värnpliktslån, vilken innehåller bestämmelser om värnpliktslån ur fonden för låneunderstöd, har tagits med riksdagen. Då jag nu föreslår, att sådana värnpliktslån icke vidare skall utgå, synes det lämpligt att nämnda förordning nu upphävas. Vissa övergångsbestämmelser rörande återbetalning m. m. av redan beviljade lån är dock erforderliga. Förslag till förordning om upphävande av den ifrågavarande förordningen med erforderliga övergångsbestämmelser framlägges.

Genomförande av förslaget till ändrade bestämmelser om värnpliktslån påkallar även vissa andra ändringar m. m. i nu gällande bestämmelser om värnpliktslån. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter riksdagens bemyndigande utfärda erforderliga föreskrifter härom.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna vad jag i det föregående föreslagit i fråga om låneverksamheten under fonden för låneunderstöd och värnpliktslånefonden,

dels antaga förslag till förordning om upphävande av förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824) om värnpliktslån,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i gällande bestämmelser i övrigt om värnpliktslån som föranledes av förslaget.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Berndt Bodin